

Contemporary Challenges of Shi'a Muslims in Gilgit-Baltistan (Pakistan)

Muhammad Alyas Abdy¹, Farman Ali Saeedy², Muhammad Ya'qub Bashvy³

(Received on: 2024-01-10; Accepted on: 2024-07-05)

Abstract

Gilgit-Baltistan, located in northeastern Pakistan, is predominantly inhabited by Shi'a Muslims. The region is economically strategic and possesses significant potential in cultural, educational, social, and political domains, which can be exploited for the development of the Shi'a community. Utilizing these capacities could facilitate the meaningful participation of Shi'a Muslims in local governance structures and assist them in addressing and improving political, economic, and social issues. However, the region faces a range of multifaceted challenges, including those in the political, cultural, educational, and economic spheres. Some of these challenges stem from internal issues, such as low literacy rates, a shortage of higher education institutions, and widespread poverty. External factors, including a lack of cohesion in political relations among Shi'a groups, also contribute to these difficulties. Nevertheless, through comprehensive planning and thoughtful strategies, these challenges can be transformed into opportunities for the growth and prosperity of the Shi'a community in the region. Accordingly, the central question of this research is: What are the cultural, educational, political, social, and economic challenges facing the Shi'a Muslims of Gilgit-Baltistan, and what strategies can be adopted to address them? Employing a descriptive-analytical approach and field research methods, this study aims to examine these challenges and propose effective solutions for improving the conditions of the Shi'a community in the region. Suggested strategies include establishing schools, cultural and educational centers, founding universities, developing the tourism industry, creating production units and factories, and utilizing the water resources of the Indus River for the revival of agricultural lands.

Keywords: Shi'i Studies, Geography of Shi'ism, Shi'a Muslims, Gilgit-Baltistan

1. PhD Candidate in Shi'a Studies, University of Religions and Denominations, Qom, Iran (Corresponding Author).

Email: mhmdalyasabdy1@gmail.com

2. Assistant Professor of the History Department, Al-Mustafa International University, Qom, Iran.

3. Assistant Professor of the Interpretation Department, Al-Mustafa International University, Qom, Iran.

چالش‌های معاصر شیعیان ایالت گلگت-بلتستان (پاکستان)

محمد الیاس عابدی^۱

فرمان علی سعیدی^۲

محمد یعقوب بشوی^۳

[تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۱۵]

چکیده

ایالت گلگت-بلتستان در شمال شرقی پاکستان واقع است و اکثریت ساکنان آن را شیعیان تشکیل می‌دهند. این ایالت از نظر اقتصادی منطقه‌ای راهبردی محسوب می‌شود و از ظرفیت‌های فراوانی در حوزه‌های فرهنگی، آموزشی، اجتماعی و سیاسی برخوردار است که می‌توان از آنها برای توسعه جامعه شیعی بهره برد. بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها می‌تواند زمینه‌ساز حضور مؤثر شیعیان در ساختارهای حکومتی محلی باشد و آنان را در مسیر حل و بهبود مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی یاری رساند. با این همه، این منطقه با مجموعه‌ای از چالش‌های چندوجهی مواجه است؛ از جمله در حوزه‌های سیاست، فرهنگ، آموزش و اقتصاد. بخشی از این چالش‌ها ریشه در مشکلات داخلی دارد؛ نظیر پایین بودن سطح سواد عمومی، کمبود مراکز آموزش عالی، و گسترش فقر اقتصادی. برخی عوامل بیرونی نیز در بروز این دشواری‌ها مؤثرند؛ از جمله نبود انسجام در روابط سیاسی میان گروه‌های شیعی.

با این حال، در پرتو برنامه‌ریزی جامع و راهکارهای سنجیده، می‌توان این چالش‌ها را به فرصت‌هایی برای رشد و شکوفایی جامعه شیعه در منطقه تبدیل کرد. بر این اساس، مسئله

۱. دانشجوی دکتری شیعه‌شناسی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران (نویسنده مسئول)

mhmddalyasabdy1@gmail.com

۲. استادیار گروه تاریخ، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران

۳. استادیار گروه تفسیر، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران

محوری پژوهش حاضر آن است که چالش‌های فرهنگی، آموزشی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی شیعیان ایالت گلگت-بلتستان کدام‌اند و چه راهکارهایی برای مواجهه با این چالش‌ها وجود دارد. این مقاله با رویکردی توصیفی-تحلیلی و به روش میدانی، درصدد بررسی این چالش‌ها و ارائه راهکارهای مؤثر برای ارتقای وضعیت شیعیان این منطقه است. ازجمله راهکارهای پیشنهادی می‌توان به تأسیس مدارس و مراکز فرهنگی و آموزشی، راه‌اندازی دانشگاه‌ها، توسعه صنعت گردشگری، ایجاد واحدهای تولیدی و کارخانه‌ها، و بهره‌برداری از منابع آبی رود سند برای احیای زمین‌های کشاورزی اشاره کرد.

واژگان کلیدی: شیعه‌شناسی، جغرافیای تشیع، شیعیان، گلگت-بلتستان

۱. مقدمه

در گذشته، شیعیان ایالت گلگت-بلتستان از نفوذ و اقتدار قابل توجهی برخوردار بودند. با این حال، جامعه محلی در آن دوران فاقد زیرساخت های مدرن، از جمله وسایل حمل و نقل موتوری، بود. حسن حسرت، از مورخان برجسته این منطقه، گزارش کرده است که ساکنان گلگت-بلتستان سفرهای خود را عمدتاً با چهارپایان یا به صورت پیاده انجام می دادند. در مسیرهای طولانی، مسافران در نقاط مناسب توقف می کردند و روز بعد، سفر خود را ادامه می دادند. عشق و ارادت به خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام در این منطقه، پیشینه ای عمیق و ریشه دار دارد. بنابر برخی نقل های محلی، در گذشته، شیعیان این منطقه شرطی خاص برای پذیرش مسافران وضع کرده بودند. براساس این رسم، هر مسافر می بایست دست کم یک روز در محل اقامت می گزید و در این مدت، شعری در ستایش اهل بیت علیهم السلام می سرود. هدف از این اقدام، سنجش میزان ارادت دینی و نیز شناسایی وابستگی مذهبی مسافران بود. در صورت امتناع مسافر از انجام این درخواست، ساکنان منطقه از پذیرش او خودداری می کردند و ضمن حفظ احترام، از ادامه اقامت وی جلوگیری به عمل می آوردند (حسرت، ۲۰۱۵: ص ۲۵).

این ایالت به عنوان متمرکزترین منطقه شیعه نشین در پاکستان شناخته می شود و در حال حاضر ۷۵ درصد از جمعیت این ایالت را شیعیان تشکیل می دهند. با وجود این اکثریت جمعیتی، چرا شیعیان این ایالت از پیشرفت در زمینه های فرهنگی، سیاسی، آموزشی، اجتماعی و اقتصادی محروم مانده اند؟ چرا شیعیان گلگت-بلتستان نتوانسته اند به الگویی مشابه شیعیان ایران و لبنان تبدیل شوند؟

این مقاله با رویکردی تحلیلی-توصیفی به بررسی عوامل بازدارنده پیشرفت جامعه شیعی در ایالت گلگت-بلتستان می پردازد. پژوهش حاضر سه هدف اصلی را

دنبال می‌کند: ۱. تحلیل ریشه‌ای علل عدم توسعه همه‌جانبه شیعیان در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی؛ ۲. شناسایی نظام‌مند چالش‌های ساختاری و کارکردی پیش‌رو؛ ۳. طراحی راهکارهای عملیاتی مبتنی بر ظرفیت‌های بومی برای ارتقای وضعیت موجود.

۱-۱. بلتستان

لکهنوی در این باره بیان می‌کند که پیش از ورود اسلام، این منطقه با نام «بلتی یول» به معنای «سرزمین بلتی‌ها» شناخته می‌شد؛ اما پس از ورود اسلام و تأثیر مبلغان ایرانی در این منطقه، نام «بلتی یول» به واژه فارسی «بلتستان» تغییر یافت (لکهنوی، ۱۹۷۷: ص ۱۵). حسین‌آبادی، از تاریخ‌نگاران برجسته گلگت-بلتستان، در کتاب خود با عنوان «تاریخ بلتستان» این منطقه را در شمال شرقی پاکستان معرفی می‌کند و آن را «تبت کوچک» می‌نامد؛ توصیفی در برابر «تبت بزرگ» و بام بلند جهان. مساحت این منطقه حدود ۲۰,۶۰۰ کیلومتر مربع است و براساس سرشماری سال ۱۴۰۰، جمعیت آن نزدیک به یک میلیون نفر برآورد شده است (حسین‌آبادی، ۲۰۰۹: ص ۹). از نظر تقسیمات اداری، این منطقه به چهار بخش اصلی تقسیم می‌شود: سکردو،^۱ شگر،^۲ کهرمنگ،^۳ گانگچه.^۴

شهر سکردو، که به عنوان مرکز بلتستان شناخته می‌شود، نقش مهمی در زمینه‌های تجاری و اداری ایفا می‌کند. این شهر به عنوان نقطه ارتباطی اصلی با سایر مناطق بلتستان عمل می‌کند و در واقع، سکردو پلی ارتباطی تمامی نواحی بلتستان محسوب

1. Skardu

2. Shigar

3. Kehrming

4. Gangchee

می‌شود. در شرق این منطقه، «لداخ»^۵ و «پوریک»^۶ واقع شده‌اند (حسرت، ۲۰۱۵: ص ۲۴). حسرت همچنین در کتاب خود اشاره کرده است که منطقه بلتستان شامل شش دره مختلف است (حسرت، ۲۰۱۵: ص ۲۴): دره سکردو، دره شگر، دره روندو، دره خیلو، دره کهرمنگ، دره شنگوشر «گل تری».

۲-۱. گلگت

گلگت یکی از شهرهای ایالت گلگت-بلتستان و مرکز این ایالت محسوب می‌شود. براساس گفته‌های سلوقی، در حال حاضر بیش از یک میلیون نفر در این منطقه سکونت دارند. این منطقه در ارتفاع ۱۵۰۰ متر از سطح دریا واقع شده است. در گذشته، این منطقه با نام «سارگن گلیت» شناخته می‌شد که واژه «ساگن» در زبان بروشگی به معنای «پایین» است؛ اما بعدها، سیک‌ها و دوگراه‌ها نام این منطقه را به «گلگت» تغییر دادند. نام «گلگت» در اصل از واژه «گلنگ چھوس» گرفته شده است که در زبان تبتی و فارسی به معنای «گل زمین» است (سلوقی، ۲۰۲۱: ص ۱۳۰).

سهروردی در کتاب خود به طور اجمالی به منطقه گلگت پرداخته و اشاره کرده است که از قرن هشتم تا نوزدهم، حاکمان شیعه در این سرزمین حکومت کرده‌اند. اکثریت جمعیت این شهر را شیعیان تشکیل می‌دهند، هرچند که اهل سنت نیز در کنار آنها زندگی می‌کنند. زبان محلی مردم گلگت، زبان شینا است (سهروردی، ۱۹۹۲: ص ۱۵۴).

در سال ۱۹۴۷ م، مردم منطقه گلگت از سلطه «دوگرا» آزاد شدند و به پاکستان پیوستند. در این دوران، تروریست‌های وهابی به قتل عام اکثریت شیعیان بی‌گناه پرداختند، که این حوادث به عنوان یکی از مهم‌ترین بحران‌ها علیه شیعیان گلگت شناخته می‌شود (شمیم

5. Ladakh

6. Purek

بلتستانی، ۲۰۱۴: ص ۲۲۰). این منطقه، چندین رودخانه و پانزده دریاچه و پنج چشمه آب گرم دارد. مردم برای سفر به چین و افغانستان از این منطقه عبور می‌کنند؛ چراکه گلگت-بلتستان به عنوان پلی ارتباطی میان پاکستان، چین و افغانستان عمل می‌کند و از این منظر، برای کشور پاکستان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این منطقه شامل پنج دره مختلف است (سعیدی، ۱۴۰۰: ص ۳۰-۳۲).

حسین آبادی در کتاب خود، گلگت-بلتستان را به این شکل توصیف کرده است: دره مرکز گلگت، دره نگر،^۷ دره بگروت،^۸ دره حراموش،^۹ دره هنزه؛^{۱۰} اما از لحاظ اداری، منطقه گلگت-بلتستان به هشت شهرستان تقسیم می‌شود (حسین آبادی، ۲۰۰۹: ص ۴۶-۴۷). تقسیمات جدید به این شرح است: گلگت،^{۱۱} سکردو،^{۱۲} شگر،^{۱۳} گانگچه،^{۱۴} دیامر،^{۱۵} هنزه و نگر،^{۱۶} غذر^{۱۷} و استور.^{۱۸}

جامعه‌ای موفق و پربرت است که فرهنگ آن پایدار و ریشه‌دار باشد. تنها ملتی می‌تواند توسعه یابد که از فرهنگی مثبت و پویا برخوردار باشد. چنین جامعه‌ای می‌تواند به مهد صلح تبدیل شود؛ جایی که فرهنگ و تمدن به معنای واقعی و مثبت شکوفا می‌شوند. فرهنگ ایالت گلگت-بلتستان نیز واجد چنین ویژگی‌هایی است (حمایت، ۲۰۰۸: ص ۲۴۸).

7. Nagar

8. Bagroot

9. Haramush

10. Honza

11. Gilgit

12. Skardu

13. Shigar

14. Ghanche

15. Diamer

16. Honza & Nagar

17. Ghizer

18. Astore

سهروردی، یکی از تاریخ‌نگاران برجسته گلگت-بلتستان، می‌نویسد که این ایالت دارای پیوندهای تاریخی و فرهنگی عمیقی با چین باستان و کشورهای آسیای مرکزی است. با آغاز پروژه CPEC (پروژه کمربند و جاده چین-پاکستان)، سرعت ارتباطات در این منطقه به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. هم‌زمان با گسترش دین اسلام، روابط نزدیکی میان ایران و کشورهای غربی برقرار شد. در این دوره، پادشاهان ایرانی از طریق ازدواج‌های سنتی با دربار مغول هند، به گسترش تمدن و فرهنگ گلگت-بلتستان کمک کردند. علاوه بر این، روابط تجاری، دیپلماتیک و فرهنگی باتبت، لداخ، یارکند، کشمیر و کاشغر نیز مستحکم شد (سهروردی، ۱۹۹۲: ص ۱۵۴).

بلیس بانو، مورخ این ایالت، در کتاب خود چنین می‌نویسد: «به این ترتیب، بخش‌های مختلف فرهنگی ایالت گلگت-بلتستان، از جمله آداب و رسوم، موسیقی، جشنواره‌ها، شعر، ادبیات، صنایع دستی و صنایع محلی، تأثیر عمیقی بر یکدیگر گذاشته و ویژگی‌های تمدنی منحصر به فردی را به وجود آورده‌اند که برای محققان جذاب است». در گذشته، قصه‌گویی جزء جدایی‌ناپذیر فرهنگ این ایالت بود و در هر خانواده‌ای داستان‌سرایان حضور داشتند. وقتی کودکی گریه می‌کرد، پدر و مادر با داستان‌های مربوط به ارواح و افسانه‌ها او را آرام می‌کردند. در منطقه گلگت-بلتستان، داستان‌های متنوع و جالبی وجود دارد؛ اما داستان «کسار» به عنوان یکی از مهم‌ترین آثار تاریخی و فرهنگی این ایالت شناخته می‌شود (شمیم بلتستانی، ۲۰۱۴: ص ۲۴۷).

پس از ورود اسلام و تشیع به ایالت گلگت-بلتستان، فرهنگ اسلامی و شیعی بر فرهنگ گذشته غلبه کرد و تأثیر عمیقی بر آن نهاد. در حال حاضر، با وجود تمام دسیسه‌های دشمنان و تهاجم فرهنگی غرب، فرهنگ اصیل دینی و شیعی در این ایالت همچنان محفوظ مانده است. در هر گوشه از این ایالت، نشانه‌ها و رنگ و بوی فرهنگ دینی و اسلامی به وضوح دیده می‌شود (سعیدی شگری، ۱۴۰۰: ص ۶۵).

۲. وضعیت مذهبی و دینی ایالت گلگت-بلتستان

مردم گلگت-بلتستان از نظر اعتقادی بسیار استوار و راسخ هستند و این ویژگی باعث شده تا هویت فرهنگی و دینی آنها به طور مستحکم حفظ شود. یکی از برجسته‌ترین خصوصیات این مردم، مهمان‌نوازی است؛ به طوری که احترام به مهمان و ارائه خدمات به بهترین شکل ممکن، بخش جدایی‌ناپذیر از فرهنگ آنهاست. علاوه بر این، راست‌گویی و صداقت در گفتار و رفتار از دیگر ویژگی‌های برجسته مردم این منطقه است. خلوص و پاکی در نیت‌ها و اعمال نیز یکی از صفات بارز آنهاست که باعث شده اعتماد و احترام متقابل در بین افراد جامعه به خوبی شکل بگیرد.

این خصوصیات نه تنها به عنوان ویژگی‌های فردی، بلکه به عنوان ارزش‌های ملی و فرهنگی شناخته می‌شوند که در طول تاریخ به مردمان گلگت-بلتستان کمک کرده تا به عنوان جامعه‌ای مستحکم و پایدار باقی بمانند. این ویژگی‌ها نقش مهمی در تقویت روابط اجتماعی و ایجاد همبستگی بین اعضای جامعه دارند و پایه‌گذار یک زندگی اجتماعی موفق و باثبات هستند.

۱-۲. مشکلات فرهنگی و راهکارها

سید جواد نقوی، از عالمان برجسته حوزه علمیه قم، در سخنرانی‌ها و تألیفات خود به مشکلات ایالت گلگت-بلتستان پرداخته است. وی تأکید می‌کند که علمای این منطقه همانند سپری بوده‌اند که نه تنها دین مبین اسلام را در قلمرو خود حفظ کرده‌اند؛ بلکه در برابر تهدیدات سایر مناطق کشور نیز از آن دفاع نموده‌اند. از این رو، دشمنان اسلام و تشیع با بهانه‌های گوناگون در صدد برآمده‌اند امنیت این ایالت را به مخاطره اندازند و فرهنگ اصیل شیعی را تضعیف کنند (نقوی، ۲۰۱۰: ص ۲۳).

فقر اقتصادی و معیشتی یکی از مشکلات اساسی ایالت گلگت-بلتستان است که به نوبه خود، فقر فرهنگی را نیز تشدید می‌کند. دشمنان شیعه، با بهره‌گیری از امکانات گسترده

و باکیفیت، به تبلیغات مضر خود به صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌پردازند. در مقابل، شیعیان به علت کمبود امکانات، نتوانسته‌اند شبکه‌های ماهواره‌ای و تبلیغاتی وسیعی راه‌اندازی کنند که به طور مؤثر اخبار جهانی، تبلیغات دینی، عقاید و احکام تشیع را در شهرهای مختلف منطقه پوشش دهند. سلوقی در این زمینه می‌نویسد که در سال‌های اخیر رسانه‌های محلی متعددی در ایالت گلگت-بلتستان تأسیس شده‌اند؛ اما این رسانه‌ها با چالش‌هایی روبه‌رو هستند:

اولاً، این رسانه‌ها عمدتاً در شهرها فعالیت می‌کنند و در مناطق دورافتاده تأثیر قابل توجهی ندارند.

ثانیاً، برنامه‌های پخش شده از این شبکه‌ها و ماهواره‌ها از نظر کیفیت و محتوا فاقد ویژگی‌های لازم برای تأثیرگذاری هستند. از این رو، نخستین گام در مقابله با مشکلات فرهنگی، اطلاع‌رسانی گسترده و استفاده مؤثر از تبلیغات توسط علما و کارشناسان دینی منطقه است.

ثالثاً، شیعیان گلگت-بلتستان تعلق خاطر ویژه‌ای به جمهوری اسلامی ایران دارند و این کشور را مرکز اصلی شیعیان اهل بیت علیهم‌السلام می‌دانند. بسیاری از علما و طلاب این منطقه در حال حاضر در جمهوری اسلامی ایران به تحصیل اشتغال دارند و از این طریق ارتباطات مستقیم با مردم خود برقرار کرده و اخبار و تحولات جهانی شیعیان را به صورت شفاف به آنان منتقل می‌کنند. برای بهبود این وضعیت، ضروری است که بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی به زبان‌های مختلف رایج در پاکستان، از جمله اردو، بلتی، گلگتی و دیگر زبان‌های محلی، ترجمه و منتشر شود. رهبر معظم انقلاب در نقاط گوناگون جمهوری اسلامی ایران و در موضوعات متنوع، سخنان مهم و مفیدی ایراد می‌کنند که ترجمه و انتشار آنها به زبان‌های محلی می‌تواند به ارتقای آگاهی فرهنگی و دینی شیعیان گلگت-بلتستان کمک

شایانی کند. رسانه‌ها و شبکه‌های گروهی در پاکستان به دلایل متعدد، از پوشش بیانات مقام معظم رهبری خودداری می‌ورزند. این مسئله به‌ویژه در شرایطی قابل توجه است که بیم می‌رود سخنان ایشان بتواند جوانان را تحت تأثیر قرار دهد. این نگرانی‌ها مبتنی بر ترس از نفوذ فرهنگی و ایدئولوژیک مقام معظم رهبری در نسل جوان و تأثیرگذاری بر اندیشه‌ها و باورهای آنان شکل گرفته است.

رابعاً، مردم گلگت و بلتستان باید بکوشند فرهنگ و تمدن کهن و زیبای خود را پاس دارند. این فرهنگ شامل احترام متقابل، یاری‌رسانی به یکدیگر، فداکاری، دلسوزی و مروت، کشاورزی، خودکفایی، قناعت، شنا، پوشش، مهمان‌نوازی، شیوه‌های ازدواج، مداحی‌های مذهبی و دیگر رسوم محلی است. سلوقی در ادامه بحث خود می‌نویسد:

«در حال حاضر، تهاجم فرهنگی در این منطقه به‌طور فزاینده‌ای افزایش یافته و بسیاری از مردم فرهنگ کهن خود را رها کرده و به‌سوی فرهنگ غربی گرایش پیدا کرده‌اند. بنابراین، لازم است علما و نهادهای مذهبی و روشنفکران وارد عمل شوند و به مردم یادآوری کنند که از دست دادن فرهنگ، به معنای از دست دادن هویت و ارزش‌های بنیادین است. در این راستا، مساجد و حسینیه‌ها نباید تنها به مراسم عزاداری محدود شوند؛ بلکه باید از آنها به‌عنوان مراکزی برای فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی استفاده شود. علاوه بر این، باید تلاش شود تا مراکز فرهنگی فعال شوند و از طریق این مراکز، فرهنگ محلی تقویت گردد. ورزش‌هایی مانند شنا، فوتبال، والیبال، اسب‌سواری و کوهنوردی باید ترویج یابند و اعیاد و مراسم عزاداری از تحریف و دگرگونی‌های نادرست حفظ شوند. این اقدامات می‌تواند به حفظ هویت فرهنگی و اجتماعی مردم گلگت و بلتستان کمک کرده و از آثار منفی تهاجم فرهنگی بکاهد» (سلوقی، ۲۰۲۱: ص ۱۳۰).

۲-۲. مشکلات آموزشی- علمی و راهکارها

۲-۲-۱. نظام آموزشی

رهبر معظم انقلاب در دیدار با معلمان و فرهنگیان، بر نقش بی بدیل نظام آموزش و پرورش در پیشرفت کشور تأکید کردند. ایشان آموزش و پرورش را ساختاری بنیادین و راهبردی برای تربیت علمی و پژوهشی نسل آینده دانستند. بر این اساس، ارتقا و تقویت زیرساخت‌های علمی و پژوهشی کشور، وابسته به کیفیت و اثربخشی این نظام آموزشی است. رهبر انقلاب همچنین تصریح کردند که سرمایه‌گذاری هدفمند در آموزش و پرورش، به‌ویژه در ارتقای کیفیت و افزایش دسترسی به منابع آموزشی و پژوهشی، تأثیر مستقیمی بر توانمندسازی علمی کشور خواهد داشت و می‌تواند زمینه‌ساز پیشرفت‌های چشمگیر در عرصه‌های علم و فناوری گردد. اگر نظام آموزش و پرورش با سیاست‌های سنجیده، عملکرد کارآمد و برنامه‌ریزی هدفمند پیش رود، زیرساخت‌های علمی و آموزشی کشور به تدریج تقویت خواهد شد. این تقویت، مستقیماً به پاسخگویی به نیازهای بنیادین علمی و پژوهشی جامعه انجامیده و کشور را از وابستگی علمی و واردات دانش محور بی‌نیاز خواهد ساخت. ایشان همچنین هشدار دادند که بی‌توجهی به جایگاه راهبردی آموزش و نبود اصلاحات لازم در نظام آموزشی، می‌تواند به تضعیف زیرساخت‌های علمی کشور بینجامد؛ و این امر، در بلندمدت ممکن است به بروز بحران‌های جبران‌ناپذیر منجر شود. از این رو، توجه مداوم و اصلاحات به موقع در نظام آموزش و پرورش، لازمه حفظ و تقویت این بنیان حیاتی و شرط ضروری برای تحقق توسعه پایدار کشور است (خامنه‌ای، ۱۳۹۶).

از این رو در این بخش، تحلیل تغییرات صورت گرفته در حوزه آموزش و پرورش مورد توجه قرار می‌گیرد. این بررسی هم شامل اصلاحات اعمال شده از سوی نظام آموزشی است و هم ارزیابی و نگرش ساکنان روستاها نسبت به این تحولات. هدف آن، دستیابی به

درکی دقیق‌تر از میزان اثربخشی این تغییرات و بازخورد جوامع محلی در قبال اصلاحات انجام شده است (حسین آبادی، ۲۰۰۹: ص ۱۲۰).

مردم گلگت-بلتستان، به‌ویژه شیعیان امامیه، باید در جهت تقویت و توسعه نظام آموزشی منطقه اهتمام ورزند. همانند تجربه‌های موفق در ایران و لبنان، تأسیس مدارس جدید و طراحی برنامه‌های درسی متناسب با نیازهای آموزشی و فرهنگی و مذهبی بومی در این منطقه ضروری است.

یکی از چالش‌های موجود آن است که در مدارس دولتی این ایالت، به‌ویژه مراکزی که تحت نظارت دولت فعالیت می‌کنند، محتوای آموزشی عمدتاً براساس دیدگاه‌های اهل سنت تدوین می‌شود؛ موضوعی که ممکن است با باورهای دینی شیعیان امامیه ناهمخوان باشد. این مسئله می‌تواند به آموزش مفاهیم و آموزه‌هایی منجر شود که در تعارض با اصول اعتقادی شیعه قرار دارد. بنابراین، ضروری است اقداماتی هم‌راستا با تجربه‌های موفق ایران و لبنان در گلگت-بلتستان صورت گیرد. این اقدامات شامل تأسیس مدارس نوین با برنامه‌های آموزشی ویژه و هماهنگ با آموزه‌های مکتب تشیع، به‌ویژه در حوزه‌های دینی و فرهنگی خواهد بود. در پرتو چنین طرحی، شیعیان امامیه این منطقه از نظام آموزشی‌ای برخوردار خواهند شد که با باورها و اصول اعتقادی آنان همساز است و نقش مؤثری در تقویت هویت فرهنگی و مذهبی آنان ایفا می‌کند. این رویکرد، افزون بر تأمین نیازهای آموزشی و فرهنگی جامعه شیعی، می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای سطح علمی و دینی در گلگت-بلتستان گردد (نقوی، ۲۰۱۰: ص ۲۳).

۲-۲-۲. نقش مدارس در تربیت فرزندان

با ورود کودکان به نظام آموزشی، فرایند تربیت آنان در معرض الگوهای تربیتی نوینی قرار می‌گیرد. این تغییرات ساختاری به‌ویژه زمانی آشکارتر است که کودکان پیش از مدرسه،

تربیت اولیه را در محیط خانواده تجربه کرده باشند؛ در چنین شرایطی، تفاوت میان ارزش‌ها و شیوه‌های تربیتی خانواده و مدرسه به‌روشنی قابل مشاهده خواهد بود. دنیوری در این زمینه می‌گوید:

«ورود دختران و پسران به سیستم آموزشی، تغییراتی در نقش والدین ایجاد می‌کند و به‌طور کلی، مسئولیت والدین در تربیت فرزندان کاهش می‌یابد. این نقطه، زمانی است که شکاف میان کودک و والدین آغاز می‌شود. کودکانی که در این مرحله وارد محیط آموزشی می‌شوند، با اطلاعات، آموزش‌ها و مربیانی مواجه می‌شوند که به‌طور قابل توجهی با آنچه که در خانواده تجربه کرده‌اند، متفاوت است. این فاصله و جدایی می‌تواند به ایجاد شکاف‌های ارتباطی میان فرزند و والدین منجر شود. در این راستا، تفاوت‌های موجود میان آموزش‌های خانگی و آموزشی که در محیط مدرسه ارائه می‌شود، می‌تواند به‌طور قابل توجهی بر تعاملات و ارتباطات خانوادگی تأثیر بگذارد. والدین باید به این نکته توجه داشته باشند که این شکاف‌ها ممکن است بر روی فرایند تربیت و رشد اجتماعی و فرهنگی کودکان اثر بگذارند و نیازمند توجه و مدیریت مناسب از سوی خانواده و مدارس است» (دنیوری، ۱۹۹۴: ص ۸۴).

لکهنوی بیان می‌کند که برخی از والدین معتقدند فرایند تربیت و آموزش باید مستمر، جامع و فراتر از محدوده مدرسه باشد؛ چراکه اتکاء صرف به نظام آموزشی رسمی برای رشد همه‌جانبه کودکان کافی نیست. به‌زعم این والدین، کودکانی که انگیزه و جذابیت ذاتی برای یادگیری ندارند، در صورت محدود شدن آموزش به مدرسه، ممکن است در بلندمدت از مسیر پیشرفت بازمانند و به اهداف مطلوب آموزشی دست نیابند. از همین رو، برخی خانواده‌ها با وجود برخورداری از تحصیلات، همچنان نقشی فعال در آموزش و پرورش فرزندان خود ایفا می‌کنند و بر مشارکت مستقیم در این فرایند تأکید دارند (لکهنوی، ۱۹۷۷:

ص ۱۹). هرچند دولت مرکزی پاکستان و رئیس‌جمهور وقت، آصف علی زرداری، در سال ۲۰۰۹م ایالت گلگت-بلتستان را رسماً به عنوان پنجمین استان کشور معرفی و نخستین وزیر و فرماندار آن را منصوب کردند؛ اما ساختار سیاسی این منطقه همچنان با ابهام و دوگانگی نهادی مواجه است. علت این وضعیت، تداوم ساختارهای پیشین حکمرانی است؛ چنان‌که همچنان وزیر امور کشمیر و مناطق شمالی، همراه با رئیس اجرایی ایالت، در اداره امور نقش مؤثر دارند. براساس تحلیل نقوی (نقوی، ۲۰۱۰: ص ۶۰)، رفع این ابهام‌ها مستلزم بازنگری در نظام پیشین و واگذاری واقعی و قانونی اختیارات به دولت محلی، از جمله نخست وزیر و سایر وزرای منتخب است.

۳. گلگت-بلتستان و مسئله کشمیر

دولت پاکستان به بهانه‌های مختلف از حل مشکلات سیاسی ایالت گلگت-بلتستان خودداری می‌کند و مدعی است که مسائل این ایالت، با مشکلات کشمیر یکسان هستند و تا زمانی که مشکلات کشمیر حل نشود، مشکلات گلگت-بلتستان نیز حل نخواهد شد. این ادعا نادرست و بی‌اساس است؛ زیرا دولت پاکستان در طول زمان اصلاحاتی در این ایالت انجام داده که چنین اصلاحاتی در منطقه کشمیر صورت نگرفته است. در گزارشی که فرمان علی سعیدی ارائه کرده است، فقدان یک حزب سیاسی شیعی منسجم و ساختاریافته از جمله چالش‌های اصلی جامعه شیعی در ایالت گلگت-بلتستان برشمرده شده است. به گزارش وی، این وضعیت به ویژه در شرایطی که نیاز به نمایندگی مؤثر و حمایت سیاسی سازمان یافته احساس می‌شود، می‌تواند موجب تضعیف ظرفیت‌های سیاسی و اجتماعی این جامعه گردد. با توجه به اینکه اکثریت جمعیت این ایالت را شیعیان امامیه تشکیل می‌دهند، وی تشکیل یک حزب سیاسی شیعی را

ضرورتی راهبردی تلقی می‌کند. سعیدی همچنین تصریح می‌کند که ادامه برخی چالش‌ها و حل نشدن مشکلات منطقه، در پاره‌ای موارد، متأثر از فقدان چنین ساختاری سیاسی است (سعیدی، ۱۴۰۰: ص ۲۳۴).

برای رفع مشکلات ایالت گلگت-بلتستان، ضروری است دولت مرکزی، خواسته‌های احزاب سیاسی نماینده ملت شیعه را به رسمیت شناخته و به آنها توجه کند. در این چارچوب، احزاب سیاسی شیعه با مشارکت فعال در فرایندهای انتخاباتی و دفاع از حقوق ملت شیعه، می‌توانند نقش مؤثری ایفا کنند. افزون بر این، تعامل جامع و مؤثر دولت مرکزی با ایالت گلگت-بلتستان، که شامل حمایت از حقوق سیاسی و اجتماعی نمایندگان شیعه و تسهیل حضور آنان در تصمیم‌گیری‌های کلیدی است، نقش مهمی در تحقق اهداف ایفا می‌کند. ادامه این همکاری‌ها به صورت جدی و اثربخش، دستیابی به اهداف مربوط به بهبود شرایط زیستی و ارتقاء حقوق ملت شیعه را در این ایالت امکان‌پذیر خواهد ساخت.

۴. هجرت اهل حدیث به گلگت و بلتستان

یکی از چالش‌های سیاسی مهم در گلگت-بلتستان، مهاجرت غیرمجاز و سازمان‌یافته برخی افراد به این منطقه است. گروه‌هایی که با بهانه‌های مختلف و به ویژه با اهدافی خاص وارد گلگت-بلتستان می‌شوند و در آنجا سکونت می‌گزینند. این مهاجران نه تنها به طور پایدار در منطقه مستقر می‌شوند؛ بلکه فعالیت‌های خود را با برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند دنبال می‌کنند. این وضعیت، در ایالتی که بیشتر جمعیت آن را شیعیان تشکیل می‌دهند، نگرانی‌هایی جدی به همراه دارد. این افراد با اتکا به حمایت‌هایی که از آن برخوردارند، جسارت عمل به اهداف خود را یافته‌اند؛ چراکه در صورت فقدان این حمایت‌ها، فعالیت

سازمان یافته آنان در منطقه به سختی ممکن بود. علی سعیدی در کتاب تاریخ تشیع و عوامل گسترش آن در گلگت-بلتستان به نکات مهمی اشاره می‌کند:

«براساس برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته، مهاجرت افراد غیربومی و مخالف دین مبین اسلام از مناطق کوهستانی، هزاره‌جات و ایالت سرحد به گلگت و بلتستان، با حمایت و هماهنگی سازمان اطلاعاتی پاکستان، آی‌اس‌آی (ISI) انجام شده است. این گروه‌ها در نقاط استراتژیک ایالت، از جمله شهرهای گلگت و سکردو، مستقر شده‌اند و جمعیت آنها به طور پیوسته در حال افزایش است. این مهاجران غیربومی مشکلات متعددی را به همراه داشته‌اند و در طول زمان، تأثیرات منفی قابل توجهی بر روی مناطق مختلف ایالت به جای گذاشته‌اند. مسلک‌های تندرو که به این مناطق وارد شده‌اند، به طور خاص به اشغال نقاط کلیدی پرداخته و مشکلات بسیاری را برای ساکنان محلی ایجاد کرده‌اند. اگر دولت مرکزی به طور مؤثر اقدام به توقف این مهاجرت‌ها نکند، امنیت و رفاه ساکنان محلی، به ویژه شیعیان، به طور جدی تهدید خواهد شد. بنابراین، ضروری است که دولت تدابیر لازم را برای جلوگیری از ادامه این روند مهاجرت اتخاذ کند تا از آسیب‌های بیشتر به جمعیت بومی و امنیت منطقه جلوگیری شود» (سعیدی، ۱۴۰۰: ص ۲۳۴).

۵. انتصاب افراد متعصب، از سوی دولت در اداره امور

یکی از مسائل اساسی ایالت گلگت-بلتستان، ترکیب جمعیتی خاص آن است؛ به گونه‌ای که حدود ۷۴ درصد از ساکنان این ایالت را شیعیان تشکیل می‌دهند. این واقعیت، مدیریت سیاسی و اداری منطقه را با چالش‌هایی روبه‌رو کرده است. دولت مرکزی همواره با انتصاب نیروهای اجرایی در تلاش بوده است تا کنترل منطقه را در

دست داشته باشد؛ اما این انتصابات، همان‌گونه که محمد اکرم عارفی در کتابش بیان کرده، خود منشأ برخی نارضایتی‌ها و مشکلات در منطقه شده است. عارفی بیان می‌کند که افراد منصوب از سوی دولت مرکزی، در بسیاری موارد دارای گرایش‌های مذهبی متعصبانه و نگرش‌هایی ناسازگار با مبانی اسلام بوده و همچنین با گروه طالبان مخالف بوده‌اند. به‌ویژه، رئیس اجرایی و معاونان وی که همواره از میان غیرشیعیان انتخاب شده‌اند، موجب شده‌اند حقوق اکثریت شیعه مذهب ساکن در ایالت نادیده گرفته شود و امنیت منطقه نیز با تهدیدهای جدی روبه‌رو گردد. بر همین اساس، عارفی پیشنهاد می‌کند که دولت مرکزی باید مسئولیت‌های اجرایی را به افرادی واگذار کند که نه تنها فاقد تعصب مذهبی باشند؛ بلکه از میان نمایندگان جامعه شیعه نیز انتخاب شوند. این اقدام، از نگاه وی، می‌تواند زمینه‌ساز بهبود وضعیت امنیتی و سیاسی ایالت شده، و به نهادینه شدن عدالت و تقویت همزیستی مسالمت‌آمیز در منطقه بینجامد (عارفی، ۱۳۸۵: ص ۲۶۴).

۶. راهکارهای خارجی

یکی از چالش‌های اصلی سیاسی این کشور، نفوذ و منافع قدرت‌های استعماری بزرگی همچون ایالات متحده، انگلستان و برخی کشورهای عربی است. موقعیت ژئوپلیتیکی ویژه و برخورداری از منابع معدنی غنی، موجب شده است که این کشور همواره در مرکز توجه و رقابت این قدرت‌ها قرار گیرد.

نسیم قاسم در کتاب خود به درستی تأکید می‌کند که قدرت‌های استعماری، در طول تاریخ، به صورت مستقیم و غیرمستقیم در امور داخلی این کشور مداخله داشته‌اند. از میان آنها، ایالات متحده آمریکا تمرکز خاصی بر منطقه دیوسائی در بلتستان داشته

است؛ منطقه‌ای که در ارتفاع هفت هزارمتری از سطح دریا قرار دارد و با مساحت چهار هزار کیلومتر مربع، به دلیل موقعیت جغرافیایی ممتاز و ویژگی‌های طبیعی کم‌نظیر خود، همواره مورد توجه قدرت‌های فرامنطقه‌ای بوده است. دولت ایالات متحده آمریکا در صدد است این منطقه گسترده را به پایگاهی نظامی تبدیل کند تا از آن طریق بتواند بر تحرکات و مسیرهای حمل و نقل کشورهای منطقه، از جمله هند، چین، ایران و کشورهای آسیای میانه، نظارت راهبردی اعمال کند (نسیم، ۲۰۰۲: ص ۱۴۱-۱۴۹).

منظور حسین در کتاب تاریخ اجتماعی مسلمانان گلگت-بلتستان می‌نویسد:

«در این منطقه، مزدوران از کشورهای مختلف به اشکال گوناگون حضور دارند و در امور مختلف دخالت می‌کنند. برای حل این معضل سیاسی، نخست، ضروری است که روحانیون، سیاستمداران، صاحب‌نظران و مردم این ایالت نسبت به دخالت بیگانگان، به ویژه استکبار جهانی، آگاه شوند. دوم، باید علاوه بر افزایش آگاهی عمومی، اقدامات مؤثری برای جلوگیری از این دخالت‌ها صورت گیرد و توطئه‌های قدرت‌های بزرگ به طور شفاف خنثی شود و در رسانه‌ها، روزنامه‌ها و هفته‌نامه‌ها به اطلاع عموم رسانده شود. از سوی دیگر، برخی کشورهای عربی نیز در این منطقه دخالت‌های مؤثری دارند. هدف این دخالت‌ها کمک به هم‌مذهب‌های خود نیست؛ بلکه این کشورها قصد دارند در مسائل سیاسی و امنیتی منطقه نفوذ داشته باشند» (منظور حسین، ۱۹۹۹: ص ۱۷۶).

۷. مشکلات اقتصادی و راهکارها

از جنبه‌های جغرافیایی، تاریخی، تمدنی و فرهنگی، ایالت گلگت-بلتستان پاکستان از جمله مناطق مستعد توسعه گردشگری به شمار می‌آید. این منطقه، با برخورداری از مناظر

طبیعی چشمگیر، پیشینه تاریخی غنی و فرهنگ متکثر، ظرفیت قابل توجهی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی دارد. با این حال، سهرودی نگرانی‌هایی جدی درباره تأثیرات و نفوذ چین در این منطقه مطرح کرده است. وی به ویژه نسبت به پیامدهای احتمالی حضور و فعالیت‌های چین هشدار داده و معتقد است که این موضوعات می‌تواند بر روند توسعه گردشگری و سایر جنبه‌های منطقه تأثیرگذار باشد. همچنین، بناهای گردشگری گلگت-بلتستان باید به سطح بین‌المللی معرفی شود و امکانات لازم برای گردشگران فراهم گردد. سهرودی در کتاب خود تأکید می‌کند که مردم گلگت-بلتستان با حفظ ارزش‌های فرهنگی منطقه باید نگرشی مثبت نسبت به گذشته خود ایجاد کنند و از آن برای اهداف گردشگری بهره‌برداری کنند. این تغییر نگرش و بهره‌گیری از فرهنگ و تاریخ غنی منطقه، می‌تواند به تقویت صنعت گردشگری در گلگت-بلتستان و در نهایت، تحقق رشد اقتصادی پایدار برای پاکستان منجر شود (سهرودی، ۱۹۹۲: ص ۱۳۸).

۱-۷. مشکلات کشاورزی

به دلیل ویژگی‌های کوهستانی ایالت گلگت-بلتستان، زمین‌های کشاورزی این منطقه عمدتاً با محدودیت‌هایی در زمینه حاصل خیزی و بهره‌وری مواجه‌اند. محمدنذیر در این زمینه بیان می‌کند:

«یکی از مشکلات اصلی، فقدان شبکه‌های آبرسانی مؤثر و عدم بهره‌برداری مناسب از منابع آبی رودخانه‌ها به دلیل کمبود زیرساخت‌های لازم است. این مشکلات به همراه عدم استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته کشاورزی، موجب شده که بیش از نیمی از زمین‌های این ایالت در وضعیت غیرآباد و غیرقابل استفاده باقی بماند» (نذیر، ۱۹۹۶: ص ۸۵).

محمد جعفر توصیه می‌کند که به منظور رفع مشکلات کشاورزی، دولت مرکزی اقدامات زیر را به اجرا گذارد:

اولاً، تخصیص بودجه بیشتر به پروژه‌های کشاورزی، به ویژه طرح‌های تأمین و توسعه شبکه‌های آبرسانی در مناطق محروم، امری ضروری است. علاوه بر این، بهره‌مندی کشاورزان از فناوری‌ها و تکنولوژی‌های نوین کشاورزی به منظور ارتقاء تولید و افزایش بهره‌وری زمین‌های کم حاصل باید تسهیل شود.

ثانیاً، باید تلاش شود زمین‌های غیرقابل کشت به زمین‌های قابل زراعت تبدیل شود و محصولات کشاورزی جدید متناسب با شرایط اقلیمی و زیستی ایالت، کشت شوند. با اجرای این اقدامات، کشاورزان نه تنها قادر خواهند بود نیازهای داخلی ایالت را تأمین کنند؛ بلکه توان صادرات محصولات خود به بازارهای فراتر از ایالت را نیز خواهند داشت (جعفر، ۲۰۲۰: ص ۱۹۷).

۷-۲. گردشگری و سیاحت

گردشگری منبع اصلی درآمد ساکنان ایالت گلگت-بلتستان به شمار می‌آید؛ چراکه این منطقه در دامنه کوه‌های قراقرم، هیمالیا و هندوکش واقع شده است. براساس گزارش جواد نقوی، هرساله هزاران کوه‌نورد از سراسر جهان به این منطقه سفر می‌کنند تا ضمن صعود به ارتفاعات، از جاذبه‌های طبیعی آن نیز بهره‌مند شوند. افزون بر این، بخشی از بازدیدکنندگان باهدف آشنایی با میراث فرهنگی نواحی مختلف ایالت به آنجا سفر می‌کنند. مردم گلگت-بلتستان از راه ارائه خدماتی چون حمل و نقل، باربری، جابه‌جایی مسافران و هتل‌داری، درآمد قابل توجهی کسب می‌کنند. با این حال، با وجود ظرفیت‌های موجود، تاکنون تبلیغات مؤثر و هدفمندی برای جذب گسترده‌تر گردشگران صورت نگرفته است (نقوی، ۲۰۱۰: ص ۵۷).

۷-۳. ذخایر معادن

گرچه در ایالت گلگت-بلتستان ذخایر نفت و گاز شناسایی نشده است؛ اما این منطقه به واسطه برخورداری از کوه‌هایی سرشار از منابع معدنی و سنگ‌های قیمتی، از مزیتی طبیعی برخوردار است. فرمان‌علی در کتاب خود می‌نویسد: «امروزه هزاران نفر با استخراج معادن زیرزمینی و سنگ‌های گران بها امرار معاش می‌کنند؛ اما به دلیل نبود تجهیزات و امکانات فنی لازم، تنها موفق به برداشت مقادیر اندکی از این ذخایر می‌شوند».

برای حل این مشکل، دوراه حل اصلی پیشنهاد شده است:

۱. سرمایه‌گذاری در تجهیزات و فناوری‌های پیشرفته استخراج، و همچنین آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه معادن و فرآوری سنگ‌های قیمتی؛ این اقدامات می‌توانند به بهره‌برداری مؤثرتر از منابع طبیعی منطقه کمک کند و به توسعه اقتصادی پایدار در گلگت-بلتستان بینجامند.

سعیدی در این زمینه می‌نویسد: «حکومت محلی گلگت-بلتستان و دولت فدرال باید تجهیزات لازم برای کشف و استخراج معادن را در اختیار مردم قرار دهند. همچنین، باید وسایل و فناوری‌های جدید را به معدنچیان ارائه کنند تا آنها بتوانند به راحتی معادن زیرزمینی را استخراج کنند» (سعیدی، ۱۴۰۰: ص ۲۳۴).

۲. ایجاد بازار تخصصی صنعت و معدن در ایالت گلگت-بلتستان و جلوگیری از خام‌فروشی مواد معدنی: این اقدام می‌تواند زمینه‌ساز جذب تاجران و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی برای خرید و فروش معادن و سرمایه‌گذاری در این حوزه باشد.

در حال حاضر، بسیاری از معدن‌کاران منطقه، مواد معدنی را به صورت خام به بازارهای بین‌المللی صادر می‌کنند. برای تغییر این وضعیت و ارتقای ارزش افزوده منابع، ضروری است کارخانه‌های فرآوری و صنایع معدنی در منطقه ایجاد شود. چنین سیاستی نه تنها

به رشد اقتصادی منطقه کمک می‌کند؛ بلکه می‌تواند به افزایش اشتغال و بهبود سطح معیشت ساکنان نیز منجر شود.

منظور حسین در این باره می‌نویسد: «طبق نظر کارشناسان و محققان، در طول و عرض کوه‌های ایالت گلگت-بلتستان انواع مختلفی از ذخایر معدنی وجود دارد. به همین دلیل، استکبار جهانی و کشورهای استعمارگر، به ویژه انگلیس و ایالات متحده و اسرائیل، توجه ویژه‌ای به استخراج و بهره‌برداری از این معادن دارند» (منظور حسین، ۱۹۹۹: ص ۱۳۱).

۷-۴. امکان تولید هزاران مگاوات برق

منظور حسین در کتاب خود چنین می‌نویسد:

«گرچه تمامی امکانات آبی در ایالت گلگت-بلتستان به طور کامل مورد استفاده قرار نمی‌گیرد و تنها مقدار کمی از آب‌های موجود برای کشاورزی استفاده می‌شود؛ اما بخش عظیمی از این آب‌ها بدون استفاده قابل توجهی به رودخانه سند می‌ریزد. این ایالت با وجود رودخانه‌های متعدد در طول و عرض خود، مشکل کم‌آبی ندارد؛ اما به دلیل کمبود امکانات آب‌رسانی، آب‌های شیرین که عمدتاً از چشمه‌های گوارا سرچشمه می‌گیرند، بدون استفاده هدر می‌روند.

برای تولید برق، همان‌طور که صاحب‌نظران و دولتمردان پاکستان همواره تأکید می‌کنند، می‌توان با سدسازی و بهره‌گیری از تکنولوژی‌های جدید صنعتی، هزاران مگاوات برق تولید کرد. اگر این اقدامات عملی شوند، نه تنها برق مورد نیاز ایالت تأمین خواهد شد؛ بلکه امکان صادرات هزاران مگاوات برق به خارج از ایالت نیز وجود خواهد داشت. علاوه بر این، با توجه به اینکه تمام آب‌های ایالت گلگت-بلتستان شیرین و آشامیدنی هستند، می‌توان شرکت‌های تولید آب معدنی تأسیس

کرد و آب‌های معدنی را به خارج از این ایالت صادر کرد» (منظورحسین، ۱۹۹۹: ص ۱۷۶).

۸. گلگت و بلتستان؛ مرکز توجه جهان

ویژگی‌های خاص جغرافیایی، گردشگری و معدنی ایالت گلگت-بلتستان، به‌ویژه در ناحیه بلتستان، موجب جلب توجه گسترده کشورهای مختلف شده است. این ظرفیت‌ها، ازجمله مناظر طبیعی بکر، جاذبه‌های استثنایی گردشگری و ذخایر غنی معدنی، به‌طور چشمگیری قابلیت جذب سرمایه‌گذاران بین‌المللی را افزایش می‌دهند. اگر مدیریت این ایالت به یک شرکت خصوصی واگذار شود، آن شرکت خواهد توانست از ظرفیت‌های بالای اقتصادی منطقه بهره‌برداری کند و روزانه صدها هزار روپیه از فعالیت‌های گوناگون درآمد کسب نماید. این منابع مالی می‌تواند زمینه‌ساز توسعه اقتصادی، افزایش فرصت‌های شغلی و بهبود وضعیت معیشتی ساکنان محلی شود. کشمیری در کتاب خود می‌نویسد:

«آنها قصد دارند ایالت گلگت-بلتستان را به دست آورند؛ اما هیچ ضعف یا مشکلی در این ایالت پیدا نکردند که بتوانند از آن بهره‌برداری کنند. بنابراین، بهترین راه برای آنها این است که از روند سیاسی وارد عمل شوند. اینجا آزمونی است برای بصیرت مردم و خواص که باید هوشیار باشند و اجازه ندهند از آنها بهره‌برداری شود. مبادا فردا همه چیز ازجمله هتل‌ها، رستوران‌ها و سایر منابع اقتصادی را از دست بدهند و تحت کنترل دیگران درآورند» (کشمیری، ۲۰۰۱: ص ۹۹).

وی در ادامه می‌نویسد:

«بندر توریستی باید در اختیار تمامی مردم قرار گیرد و همه بتوانند از آن بهره‌مند شوند، بدون اینکه کسی از این فرصت محروم بماند. خدمتگزاران باید به عنوان

افراد شرافتمند و مدافع منافع عمومی شناخته شوند، نه به عنوان نمایندگان سرمایه‌داران و سیاستمداران. تنها با برنامه‌ریزی منطقی و اتحاد می‌توان برای این حق و آزادی مبارزه کرد. حتی در این مرحله، خائنان به ملت نقشی منفی ایفا می‌کنند و باید از آنها هوشیار بود. دین، فرهنگ و هویت این مرز و بوم تنها با آگاهی، بصیرت، هوشمندی، وحدت، هماهنگی و پایداری به دست می‌آید. اگر مردم ایالت گلگت-بلتستان این مسیر را دنبال کنند، آینده‌ای درخشان برای این ایالت رقم خواهد خورد» (کشمیری، ۲۰۰۱: ص ۱۰۰).

نتیجه‌گیری

ایالت گلگت-بلتستان از مناطق عمدتاً شیعه‌نشین است که در آن، ساکنان شیعه به حفظ و پاسداشت فرهنگ اصیل مذهب خود اهتمام ورزیده‌اند. با این حال، شیعیان این ایالت با چالش‌های متعددی در زمینه‌های فرهنگی، آموزشی، سیاسی و اجتماعی مواجه هستند.

در حوزه فرهنگی، نبود نهادهای فعال و برنامه‌ریزی هدفمند، همراه با تهاجم گسترده فرهنگی غرب، آسیب‌هایی جدی به بار آورده است. در عرصه آموزش نیز، کمبود مراکز آموزشی دولتی در مقاطع مختلف تحصیلی، به ویژه نبود دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی وابسته به مذهب شیعه، مانعی بزرگ بر سر راه رشد علمی این جامعه به شمار می‌آید. در زمینه سیاسی، نبود انسجام و وحدت در میان گروه‌های شیعه، به همراه نداشتن راهبردها و نگرش‌های سیاسی منسجم، از مهم‌ترین موانع پیش روی آنان است.

این چالش‌ها نیازمند توجه فوری و اقداماتی بنیادین برای تقویت زیرساخت‌های فرهنگی، آموزشی، سیاسی و اجتماعی این جامعه‌اند. جامعه شیعه گلگت-بلتستان با مسائل و تنگناهای اقتصادی متعددی روبه‌روست. برای برون رفت از این مشکلات،

اتخاذ تدابیر مؤثر در حوزه‌های گوناگون ضروری به نظر می‌رسد. در حوزه فرهنگ، تأسیس مراکز فرهنگی و دینی و راه‌اندازی مدارس نوین از اقدامات ضروری است. در زمینه سیاسی، ایجاد هم‌گرایی و انسجام میان گروه‌های شیعه در اولویت قرار دارد. همچنین، برای بهبود وضعیت اقتصادی، توسعه واحدهای تولیدی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در استخراج معادن و بخش کشاورزی ضروری است. گسترش زیرساخت‌های گردشگری نیز می‌تواند نقش مهمی در ارتقای شاخص‌های اقتصادی این منطقه ایفا کند.

منابع

- حسرت، محمد حسن (۲۰۱۵)، بلتستان تهذیب و ثقافت، سکردو: بلتستان بک دپواینند پبلیکیشنز نیا بازار.
- حسین، منظور (۱۹۹۹)، تاریخ اجتماعی مسلمانان گلگت-بلتستان (پاکستان) مناطق شمالی در صد سال اخیر، تهران: منشور سمیر.
- حسین آبادی، محمدیوسف (۲۰۰۹)، تاریخ بلتستان، سکردو: بلتستان بک دپو.
- دنیوری، غلام حسین انجم (۱۹۹۴)، اسلام گلگت مین، کراچی: اداره احیای تراث اسلامی.
- سعیدی شگری، فرمان علی (۱۴۰۰)، تاریخ تشیع و عوامل گسترش آن در گلگت بلتستان، قم: دار التهذیب.
- سلوکی، آخوندزاده؛ مرزا افضل، واحدبیک (۲۰۲۱)، تاریخ چترال و تعارف گلگت بلتستان، چترال: تریچمیر پرنٹنگ پریس.
- سهروردی، غلام حسن (۱۹۹۲)، تاریخ بلتستان آزاد کشمیر، آزادکشمیر: ویری ناگ پلشرز.
- شمیم بلتستانی، بلقیس بانو (۲۰۱۴)، بلتستان، شخصیت اور ثقافت، سکردو: بلتستان بک دپو.
- عارفی، محمد اکرم (۱۳۸۵)، شیعیان پاکستان، قم: شیعه‌شناسی.

کشمیری، خواجه محمد ددمری (۲۰۰۱)، واقعات کشمیر، اردو ترجمه، سرینگر: جمون ایند کشمیر اسلامک ریسرچ سنتر.

لکهنوی، مولوی حشمت‌الله خان (۱۹۷۷)، تاریخ جمون، آزادکشمیر: ویری ناگ پبلیشرز.

نذیر، محمد (۱۹۹۶)، مطالعه بلتستان، سکردو: شبیر پرنٹینگ پریس.

نسیم، محمد قاسم (۲۰۰۲)، صدای شمال، لاهور: سنگ میل پبلی کیشنز.

نقوی، سیدجواد (۲۰۱۰)، «مشرّب ناب»، متاب پبلی کیشنز پاکستان، شماره ۹، ص ۱۸.

وزیر حمایت، حسین (۲۰۰۸)، بلتستان کاتهدیبی وثقافتی ورثه، سکردو: بلقیس حمایت، آفتاب منزل ستلائیٹ تاون.

جعفر، محمد (۲۰۲۰)، واکنش به اظهارات معاون اول سر وزیر، گلگت و بلتستان، روزنامه باد شمال، ۲۰ نوامبر ۲۰۲۰.

<https://www.dailybaadeshimal.com>

خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۶)، بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان.

<https://farsi.khamenei.ir>

References

- Hasrat, Muhammad Hasan. 2015. *Baltistan: Tahzib o Saqafat* [Baltistan: Civilization and Culture]. Skardu: Baltistan Book Depot & Publishers Naya Bazar.
- Hussain, Manzoor. 1999. *Tarikh-e Ijtima'i Musalmanan-e Gilgit-Baltistan (Pakistan): Manatiq-e Shumali dar Sad Sal-e Akhir* [Social History of the Muslims of Gilgit-Baltistan (Pakistan): The Northern Areas in the Last Hundred Years]. Tehran: Manshoor-e Samir.
- Hussainabadi, Muhammad Yousuf. 2009. *Tarikh-e Baltistan* [History of Baltistan]. Skardu: Baltistan Book Depot.
- Dunywari, Ghulam Hussain Anjum. 1994. *Islam Gilgit Main* [Islam in Gilgit]. Karachi: Idara-e Ihya-e Turath-e Islami.
- Saeedi Shigari, Farman Ali. 2021/1400 Sh. *Tarikh-e Tashayyo' wa Awamil-e Gostareh-e An dar Gilgit-Baltistan* [History of Shi'ism and Factors of Its Spread in Gilgit-Baltistan]. Qom: Dar al-Tahdhib.

- Saluqi, Akhundzada; Mirza Afzal, Wahid Baig. 2021. *Tarikh-e Chitral aur Ta'aruf-e Gilgit Baltistan* [History of Chitral and Introduction to Gilgit-Baltistan]. Chitral: Trichmir Printing Press.
- Suharwardi, Ghulam Hassan. 1992. *Tarikh-e Baltistan Azad Kashmir* [History of Baltistan Azad Kashmir]. Azad Kashmir: Wayri-ye [Wadi-e] Nag Publishers.
- Shamim Baltistani, Bilqis Bano. 2014. *Baltistan: Shakhshiyat aur Saqafat* [Baltistan: Personality and Culture]. Skardu: Baltistan Book Depot.
- Aarfi, Muhammad Akram. 2006/1385 Sh. *Shi'ayan-e Pakistan* [Shi'ites of Pakistan]. Qom: Shi'ah Shinasi (Shi'a Studies).
- Kashmiri, Khawaja Muhammad Dadmari. 2001. *Waqi'at-e Kashmir* [Events of Kashmir]. Urdu Translation. Srinagar: Jamoon and Kashmir Islamic Research Centre.
- Lakhnawi, Maulvi Hishmatullah Khan. 1977. *Tarikh-e Jammoon* [History of Jammoon]. Azad Kashmir: Wayri-ye [Wadi-e] e Nag Publishers.
- Nazir, Muhammad. 1996. *Mutala'a-e Baltistan* [Study of Baltistan]. Skardu: Shabbir Printing Press.
- Naseem, Muhammad Qasim. 2002. *Sadaye Shumal* [Voice of the North]. Lahore: Sang-e-Meel Publications.
- Naqvi, Syed Jawad. 2010. "Mashrab-e Nab" [The Pure Way of Thinking/Drinking Place]. *Metab Publications Pakistan*, No. 9, P. 18.
- Wazir Himaayat, Hussain. 2008. *Baltistan ka Tahzibi wa Saqafati Wirsah* [The Cultural Heritage of Baltistan]. Skardu: Bilqis Himaayat, Aftab Manzil Satellite Town.
- Jafar, Muhammad. 2020. *Reaction to the Statements of the First Deputy Chief Minister; Gilgit-Baltistan*. Daily Baad-e-Shimal Newspaper, 20 November 2020. URL: <https://www.dailybaadeshimal.com>
- Khamenei, Seyed Ali. 2017/1396 AH. Bayanaat dar Didar-e Mo'alleman wa Farhangian [Statements in the Meeting with Teachers and Cultural Figures]. Retrieved at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=60211>
- Khamenei, Seyed Ali. 2019. The US must and will leave West Asia. Retrieved at: <https://english.khamenei.ir/news/11693/The-US-must-and-will-leave-West-Asia>.